

Kristofer Hansson

Att hålla ihop det sociala arbetet

Hur covid-19-pandemin påverkade tre olika
civilsamhällesorganisationer

Keeping social work together: How the Covid-19 pandemic affected three different civil society organizations

When the Covid-19 pandemic reached Sweden, civil society organizations and their activities were affected to varying degrees, as was the rest of society. This article examines how three different civil society organizations – the Church’s deacons, women’s shelters and organizations that support the homeless – were affected by the pandemic. The purpose is to describe and investigate what so-called alignment work was carried out in three different spheres of civil society during the pandemic. This study has followed fourteen different civil society organizations from March 2020 that are active in various places in southern Sweden. This has been done through short telephone interviews. The term alignment work analyses the work of the civil society representatives to continue and maintain social work despite heavy restrictions. In other words, a form of harmonization between, on the one hand, the guidelines and risks created by the pandemic, and, on the other hand, the continued social need for help, support and care.

Kristofer Hansson är docent i etnologi och universitetslektor i socialt arbete vid Malmö universitet.

Kontakt: kristofer.hansson@mau.se

Inledning

Jag tycker att det är svårt. Det tycker jag. Jag kommer inte att ha några äldreverksamheter i april, maj, det vet jag, men jag vet inte hur det kommer se ut i juni, och det beror ju helt på vilka rekommendationer som kommer att komma. Och jag tänker att ... nej, det är det som kommer att styra vad vi gör här, helt enkelt.
(Josefin)

Ett återkommande tema i de intervjuer jag gjort med tre olika civilsamhällesorganisationer – kyrkans diakonverksamhet, kvinnojourer och verksamheter som stödjer hemlösa – under covid-19-pandemin är svårigheten med att hålla en fastslagen kurs i det sociala arbetet. Så var diakonen Josefin i citatet ovan högst osäker under våren 2020 om hur smittspridningen av coronaviruset SARS-CoV-2 skulle fortgå och hur detta skulle påverka verksamheten under sommaren. De rekommendationer som hade kommit från Folkhälsomyndigheten under mars hade tydliggjort vad som inte gick att genomföra och som därmed hade gjort att hon hade fått ställa in mycket av de planerade verksamheter hon hade för april och maj. Samtidigt hade hon, tillsammans med sitt arbetslag, snabbt anpassat sin verksamhet och försökte på olika sätt upprätthålla det sociala arbetet.

I den här artikeln kommer termen *återstabiliserande arbete* – utifrån den engelska termen *alignment work* – att användas för att analysera hur verksamhetsföreträdare från tre olika civilsamhällesorganisationer arbetade för att på olika sätt fortsätta att bedriva och erbjuda hjälp, stöd och omvårdnad till grupper och individer i utsatta livssituationer (jfr Casper & Berg 1995; Hedvig & Holmberg 2021). Samtidigt som riktlinjer från Folkhälsomyndigheten och från verksamheternas ledning skapade helt nya förutsättningar för det sociala arbetet, fanns behovet av hjälp, stöd och omvårdnad kvar. Problemet var att mycket av detta behov förlitade sig på verksamhetsformer som nu plötsligt var begränsade och ibland var aktiviteterna helt omöjliga att genomföra på grund av risken att öka smittspridningen. Det var många gånger traditionellt socialt arbete i form av till exempel ansikte-till-ansikte-möten, att vara på plats där klienten är eller bor eller skapa gemenskaper för att på så sätt stödja individen. Det hade helt enkelt uppstått en konflikt mellan de intressen som finns när det kommer till hur det sociala arbetet bedrivs och nya riktlinjer och risker. I första hand smittrisker, men forskning har också påpekat att det finns risker för en negativ psykisk påverkan för socialarbetare under pandemin (jfr Si m.fl. 2020; Afomachukwu & Walla 2021; Tosone 2021).

Genom begreppet *återstabiliserande arbete* undersöker jag hur enskilda verksamhetsföreträdare i tre olika civilsamhällesorganisationer kom att motivera sitt agerande och sitt förändringsarbete för att upprätthålla det sociala arbetet trots att erfarenhe-

terna från verksamheterna, som citatet från Josefin ovan synliggör, var att riktlinjerna kunde vara både *tveetydiga* och *heterogena* till sin karaktär. En del av riktlinjerna omöjliggjorde det tidigare sociala arbetet för de olika verksamheterna, medan andra delar av riktlinjerna gjorde det svårt att veta hur den enskilde skulle planera och genomföra sin verksamhet på sikt. Syftet är att utifrån denna bakgrund beskriva och undersöka vilket *återstabiliserande arbete* verksamhetsföreträdare inom tre olika civilsamhällsverksamheter gjorde under den pågående pandemin. Det är en beskrivande studie inom ett växande forskningsfält med fokus på socialt arbete under covid-19-pandemin (jfr Afomachukwu & Walla 2021; Garrett 2021; Hansson & Petersson 2021; Tosone 2021; Turner 2021; Petersson & Hansson 2022).

Teori: ett STS-perspektiv på socialt arbete

Studien använder sig av ett så kallat science and technology-perspektiv (hädanefter STS-perspektiv), ett perspektiv som har använts i relativt liten utsträckning inom forskning om det sociala arbetet (jfr Jacobsson 2018; Arvidsson 2019). Perspektivet kan sägas ta sin utgångspunkt i hur kunskap produceras, organiseras och rör sig mellan olika aktörer i samhället (Cozza 2021). Hur till exempel riktlinjer som är genererade inom en kunskapsinfrastruktur – som till exempel Folkhälsomyndigheten – får olika praktiska utfall i faktiska verksamheter när dessa riktlinjer implementeras (Karasti m.fl. 2016; Arvidsson 2019). Traditionellt har naturvetenskap och teknik varit huvudfokus (Brown 2019; Cozza 2021), men jag vill argumentera för att dessa teoretiska och metodologiska perspektiv med fördel kan användas för att undersöka covid-19-pandemins inverkan på det sociala arbetet. Inte minst forskning som rör människors kännedom om och förhållande till immunologisk kunskap om bakterier och virus – något som ibland benämns som *det immunitära livet*, alltså hur vi påverkas av den immunologiska kunskapen i vår vardag – är centralt för att förstå det sociala arbetets organisering (jfr Martin 1990; Chandler m.fl. 2016; Brown 2019; Hansson, Lenander & Loodin 2021).

Utgångspunkten är vidare att betrakta utvecklingsförloppet med covid-19-pandemin som ett *svårlost problem* – från STS-termen *wicked problem* (Horst & Webber 1973; Rittel & Webber 1973) – i civilsamhällsorganisationernas verksamheter. Med detta menar jag att de riktlinjer som verksamheterna är skyldiga att följa och de faktiska risker det innebär för enskilda individer att bli smittade av viruset uppställer sådana svärförenliga krav i verksamheterna att de är svåra, och ibland omöjliga, att omedelbart lösa (jfr Horst & Webber 1973; Rittel & Webber 1973). Detta kan bero på att det finns motsägelsefulla krav mellan å ena sidan riktlinjerna, å andra sidan det sociala arbetet. Dessa problem kan också ha sin upprinnelse i ofullständiga riktlinjer eller riktlinjer som kontinuerligt förändras och som gör det svårt att bedriva verksam-

het från en dag till en annan. För den enskilde kan det utvecklas till den erfarenhet Josefin berättar om i inledningen till artikeln, att det är svårt att veta hur verksamheten ska utformas. Detta fenomen har synliggjorts i tidigare forskning rörande socialt arbete med fokus på nödsituationer eller katastrofer i samhället (jfr López-Carresi 2014; Rapeli m.fl. 2017; Cuadra 2017, 2018). Min studie utvecklar perspektivet genom att tydligare beskriva hur verksamhetsföreträdare mitt under en nödsituation eller katastrof – som covid-19-pandemin kan definieras som – argumenterar för de förändringar som man anser måste göras för att fortsätta ge och upprätthålla det sociala arbetet. Med utgångspunkt i detta resonemang blir också frågan om vad ett *svårlost problem* under covid-19-pandemin är en metodologisk ingång för att kunna beskriva det sociala arbetets utformning och förändring. Det är inget forskaren i förväg kan definiera, utan snarare kan det empiriskt undersökas: vilka delar av det sociala arbetet upplevs som problematiska och nästintill omöjliga att lösa? Det blir centralt att undersöka hur aktörer och verksamheter aktivt artikulerar – från STS-termen *articulation work* (Granjou & Mauz 2012) – hur de uppkomna problemen ska lösas, hur aktörerna ska balansera och samtidigt möta de många gånger komplexa krav som ställs på deras arbete (jfr Fujimura 1987). Här menar jag att forskningen inom socialt arbete skulle kunna dra nytta av den STS-forskning som närmare undersöker hur dessa artikulationer kan betraktas som ett sätt att *rikta* det sociala arbetet och därmed hantera de faktiska problem som aktörerna har att förhålla sig till – en process som jag i denna artikel kommer undersöka som en form av *återstabiliserande arbete*. Detta är en STS-term som utgår ifrån att förstå hur aktörer i till exempel en verksamhet genomför olika typer av arbeten för att anpassa verksamheten till de problem och svårigheter som uppkommer, för att därmed göra verksamheten mer adekvat (jfr Fujimura 1987). I den här artikeln utgår jag från Gröndal och Holmbergs utveckling av termen och där de ser *återstabiliserande arbete* (de använder den engelska termen *alignment work*) som ett analytiskt verktyg (Gröndal & Holmberg 2021). Framför allt är jag intresserad av att studera hur verksamhetsföreträdare inom det sociala arbetet diskursivt försöker förhålla sig till krav, intressen och risker, uppkomna under pandemin, som något enhetliga och hanterbara. Men termen, som Gröndal och Holmberg påpekar, möjliggör också ett fokus på att synliggöra hur verksamhetsföreträdare i en verksamhet förhåller sig till krav, intressen och risker som instabila och oklara i en verksamhet. Under covid-19-pandemin blev inte minst dessa instabila problem synliga och också svåra för den enskilda individen att förhålla sig till. En del av aktörerna valde att agera som Josefin tydliggör i det inledande citatet, att man kände en osäkerhet och att man fick invänta nya riktlinjer. Tidigare forskning har poängterat att detta kan skapa en negativ psykisk påverkan för socialarbetaren (jfr Si m.fl. 2020; Afomachukwu & Walla 2021; Tosone 2021). Det handlade om att *hålla ihop* det sociala arbetet även om det var svårt, eller som Gröndal och Holmberg

förklarar det, med hjälp av sociologen John Law, "alignment work is a way of 'holding together that which does not necessarily hold together'" (Law 2010 citerad i Gröndal & Holmberg 2021 s. 6). Hur håller verksamhetsföreträdarna inom de brukarnära civilsamhällesverksamheterna ihop det sociala arbetet, det vill säga hur gör de för att stabilisera den osäkerhet som uppkom genom covid-19-pandemin (jfr Hansson 2003; Arvidson, Linde & Scaramuzzino 2021)? Med denna fråga har jag också snävat in analysen och valt bort ett mer kritiskt perspektiv på civilsamhällesverksamheternas roll under pandemin i relation till bland annat de offentliga verksamheternas ansvar och vem det är som ska företräda individers sociala rättigheter i samhället (jfr Amnå 2005; Westlund 2005).

Metod och data

Genom att följa tre civilsamhällesorganisationer – kyrkans diakonverksamhet, kvinnojourer och verksamheter som stödjer hemlösa – undersöker studien hur verksamhetsföreträdarna inom dessa verksamheter diskursivt förhåller sig till och beskriver den komplexa utvecklingen av pandemin. De tre verksamheterna är valda för att fånga olika typer av sociala verksamheter som kan tänkas drabbas på olika sätt, men också där de människor verksamheterna vänder sig till kan bli drabbade på olika sätt. Kyrkans diakonverksamhet är vald för att de är en öppen verksamhet som vänder sig till alla i samhället och där många äldre söker sig till deras verksamheter. Dessa äldre skulle komma att visa sig extra utsatta för virusmittan. Kvinnojourerna är valda för att våldsutsatta kvinnor och barn tidigt under pandemin sågs som en grupp som riskerade ökad utsatthet om de blev isolerade i samma hem som förövaren. Verksamheter som stödjer hemlösa är valda av just den motsatta anledningen, att de inte har ett permanent hem att isolera sig i om de till exempel blir sjuka. Det är också en grupp som på grund av missbruk och psykisk ohälsa inte alltid är riskmedvetna och aktivt försöker skydda sig mot virusmittan.

Fyra olika diakonverksamheter har följts, fem olika kvinnojourer och fyra olika verksamheter som stödjer hemlösa. Verksamheterna finns i den södra delen av Sverige, både i större städer och i mindre samhällen. De första telefonintervjuerna genomfördes under mars 2020 och verksamheterna har sedan regelbundet följts upp. Projektet är pågående när denna artikel skrivs i maj 2021 och fram till detta datum har två av verksamheterna intervjuats fem gånger, tre av verksamheterna fyra gånger, en verksamhet tre gånger, sex verksamheter två gånger och en verksamhet en gång. I snitt har varje telefonintervju varat mellan 10 och 20 minuter, medan några enstaka intervjuer sträcker sig runt eller över en halvtimme.

Metoden för undersökningen är en, vad jag kallar, *snabbetnografi* med fokus på semistrukturerade telefonintervjuer (jfr Vindrola-Padros & Vindrola-Padros 2018;

Hansson & Petersson 2021). Metoden har fördelen att forskaren ska kunna agera snabbt och samla in ett empiriskt material vid till exempel nödsituationer eller katastrofer. Korta intervjuer minskar också risken att forskaren ska störa verksamheternas arbete. Vidare minskar telefonintervjuer, jämfört med fysiska träffar, smittorisken. En annan fördel som inte ska underskattas är att denna form av ”brandkårsuttryckning” är praktisk eftersom den kan genomföras från forskarens kontor. Till metodens svagheter hör att korta intervjuer riskerar att minska reflexiviteten i samtalet och att empirin blir undermålig på grund av begränsat deltagande (jfr Vindrola-Padros & Vindrola-Padros 2018). Dessa brister har jag kompenserat så långt det går genom att bland annat be de deltagande aktörerna att läsa och kommentera ett tidigt utkast av artikeln för att på så sätt upptäcka misstolkningar.

Frågorna har varit tydligt riktade för att snabbt kunna fånga behövliga data. Vid samtidiga intervjuer har en och samma semistrukturerade frågelistan använts. Centrala frågor har varit: Hur har din senaste arbetsmånad påverkats av händelser relaterade till covid-19-pandemin? Vilka beslut har tagits av chef, ledningsgrupp eller liknande som är relaterat till covid-19-pandemin? Har mötet med besökare påverkats av de händelser eller beslut vi pratat om? Finns det några besökare som ni har förlorat kontakten med? Intervjupersonerna har fått prata till punkt och intervjuerna har avslutats när det inte funnits något mer att prata om som rör pandemin. Under början av pandemin var intervjuerna kortare eftersom det mesta var nytt för verksamhetsföreträdarna. När pandemin hade pågått i ett år blev också intervjuerna längre eftersom de hade fler erfarenheter att reflektera över. Telefonintervjuerna har spelats in digitalt och sedan transkriberats. Innan studien startade söktes en rådfrågande kommentar från Etikprövningsmyndigheten (Dnr 020-01533). Redovisningen av empirin i artikeln är anonymiserad.

Analys och resultat

Nya förutsättningar

Jag ska börja analysen med att närmare beskriva hur verksamhetsföreträdarna framställde det sociala arbetet i relation till pandemin. Under våren 2020, tidigt i pandemin, fanns det många diskussioner om vad i verksamheterna som skulle stängas ned och vad som skulle upprätthållas. I denna diskussion blev det också centralt att försöka hitta andra former för det sociala arbetet för att kunna fortsätta ge samma eller likvärdig hjälp, stöd och omvårdnad. En intervjufråga i relation till denna diskussion kom i telefonintervjuerna att bli: ”Hur har de senaste arbetsveckorna påverkats av händelser relaterade till covid-19-pandemin?” Detta är en öppen fråga med målsättning att inte styra vad intervjupersonen i fråga valde att berätta. Under våren

2020 kom därför många av svaren att handla om hur verksamhetsföreträdarna förhöll sig till och förändrade det sociala arbetet, men att man hade olika sätt att göra detta på. Jag ska börja med att presentera hur man inom verksamheter som vänder sig till människor i hemlöshet resonerade. Lena berättade hur den verksamhet som hon jobbar i, och som vänder sig till människor med psykisk ohälsa och missbruksproblematik i en större stad, kom att få förändra stora delar av verksamheten.

Det har väl varit att från den 16 mars så kortade vi ner öppettiden här för social samvaro, så då hade vi öppet mellan sju till tio bara, vi brukar ha öppet till tre annars. Och sen så släppte vi in folk mellan tio och tolv och de fick duscha en och en. Och sen har vi delat ut matpaket till lunch till de som har beställt. Veckan därpå, den 20/3, då stängde vi ner lokalen för social samvaro, för vi har mellan 40–50 personer här inne på kanske 110 kvadrat, och det är det här med handhygien och allt sånt, det går liksom inte att säga till vuxna människor som är påverkade, psykiskt sjuka, att de ska gå och tvätta händerna och det snoras och det nys rätt ut och så, och vi bara kände det här är inte bra, vi har många äldre också här inne i riskgrupp och som är ensamma människor. (Lena)

I den verksamhet Lena arbetade i hade man, precis som i övriga samhället, Folkhälsomyndighetens riktlinjer att följa. Men när många andra arbetsplatser möjliggjorde hemarbete, var det en lösning som inte gick att genomföra i denna verksamhet. Det som kan sägas vara det *immunitära livets* vardagliga praktiker där människor ska skydda varandra genom att ta ett individuellt ansvar för att inte förra smittan vidare (jfr Brown 2019) blev av olika anledningar svårt. I Lenas citat kan vi se att det rörde sig om att lokalerna var för små. Vidare kan det vara näst intill omöjligt att sätta sig själv i karantän vid sjukdom om personen i fråga inte har en permanent bostad. Men här handlade det inte enbart om materiella förutsättningar. Enligt Lena var detta också en grupp människor som kunde ha svårt att förhålla sig till de nya riktlinjerna. Vad som också försvårade var att många i den besökande gruppen kunde definieras som riskgrupp på grund av hög ålder. Så trots att covid-19-pandemin kom att bli ett allt mer reellt hot, och riktlinjerna som kom var tydliga om att man skulle undvika stora folksamlingar, valde människor att ändå komma till verksamheten.

Vi vänder oss till socialt utsatta, och då är det hemlösa, missbrukare, människor som har psykiska problem och sen kommer här många ensamma människor också, gärna äldre män då. Och vi försökte prata med de som var lite äldre också, att det inte var bra för dem att vara här nere, men de lyssnade inte på det, för att de vill ha den här sociala samvaron, de känner sig ensamma. (Lena)

I annan forskning har covid-19-pandemin lyfts fram som ett *svårlöst problem* (Åkerman m.fl. 2020), alltså att det finns en osäkerhet och oenighet om de fakta som ges samtidigt som det kan krävas brådskande beslut (Funtowicz & Ravertz 1993). Med utgångspunkt i citat kan vi se att Lena framställer situationen i början av pandemin som att man har att arbeta med höga insatser vad gäller smittspridning, parallellt med att det finns en osäkerhet om hur en förändring kan drabba de som är i behov av det sociala arbete som verksamheten erbjuder. Så samtidigt som det fanns värden som var i konflikt med varandra, krävdes det snabba beslut för att kunna följa riktlinjerna och för att ta ett ansvar och minska riskerna för smittspridning.

Vad som framkallade ett *svårlöst problem* inom civilsamhällesverksamheterna kunde vara olika beroende på hur man arbetade. Lisa var ansvarig för en av de kvinnojourer som intervjuades under våren. För deras del var det relativt enkelt att skydda sin egen personal från smittspridningen eftersom mycket av arbetet kunde göras hemifrån.

Vi som anställda jobbar hemifrån nu ... det här är väl tredje veckan, tror jag. Och vi är en ganska liten arbetsplats, vi är fyra stycken anställda men är ganska trångbodda, så att vi ... ja, men vi framförde det önskemålet att jobba hemifrån i och med att vi har kollegor som pendlar från *Staden*, att åka kollektivtrafik och sådär. Så då gör vi det, och det förändrar ju såklart vår arbetssituation. (Lisa)

Likt den verksamhet som Lena företräder var de lokaler som det sociala arbetet bedrevs i små och därmed inte lämpliga i relation till riskerna för smittspridning. Men för denna kvinnojour var detta inte ett *svårlöst problem*, här kunde verksamheten omgående ställa om i relation till de riktlinjer som fanns i samhället och verksamheten kunde också möjliggöra för de anställda att minska arbetspendlingen. För Lisas del var detta tryggt och beslutet att jobba hemifrån möjliggjorde en minskad risk för smittspridning. Kontakten med de anställda fick i stället skötas digitalt: "Vi har check-ins varje morgon med, digitala videosamtal så att vi pratar kollegorna emellan och stämmer av med varandra" (Lisa).

Samtidigt skulle det under våren och sommaren visa sig att det inom kvinnojourerna fanns andra delar som var mer problematiska. Ett *svårlöst problem* var att de sommarläger för kvinnor och deras barn som man ordnade i ett gemenskapsstärkande syfte nu omöjliggjordes på grund av pandemin (Hansson & Petersson 2021). Många av dessa läger fick ställas in sommaren 2020 och därmed förlorade kvinnojourerna en viktig insats för att bedriva sitt sociala arbete.

Också inom diakonin förändrades verksamheten. Här var det diakonerna som tillsammans med kyrkans övriga personal anpassade sin verksamhet i relation till riktlinjerna och på så sätt kunde erbjuda någon form av hjälp, stöd och omvårdnad. Ingela intervjuades i slutet av april:

Ja, annars har det blivit mer och mer påbud i förhållande till våra verksamheter, så att vi är väldigt många ... ja, vi har inte mycket ... vi har ingen verksamhet här mer än vad det gäller för barn, och det är i förhållande till att de går i skolan. Så fasta grupper för barn har vi fortfarande. Men i övrigt har vi ingenting, mer än att vi som jobbar med diakoni har enskilda samtal här eller besöker folk fortfarande i hemmet och håller på med fondarbete. (Ingela)

Ingelas spontana upplevelse var att de hade ”ingenting”, men samtidigt hade hon och hennes kolleger hunnit anpassa en del av verksamheten i slutet av april. I jämförelse med de två andra verksamheterna kunde Ingela fortsätta bedriva kyrkans verksamhet för barn eftersom de var en grupp som under våren 2020 fick samlas i grupp. De enskilda samtalen var också något som Ingela poängterade att man hade fortsatt med och på detta sätt kunde det sociala arbetet med att till exempel söka fondmedel till enskilda individer och familjer fortsätta.

Genom att jämföra tre olika civilsamhällesverksamheter vill jag tydliggöra hur covid-19-pandemin skapade olika *svårlösta problem* i relation till det sociala arbete man bedrev. Alla hade samma riktlinjer från Folkhälsomyndigheten att följa, men på grund av att förutsättningarna var olika fick dessa riktlinjer också olika utfall. Här kunde verksamheternas fysiska miljöer spela roll och hade man en stor verksamhet fast trånga lokaler så kom dessa att stänga ner eller, som vi ska se, förändras radikalt. Var de grupper som vände sig till verksamheterna äldre, och kanske till och med ingick i en riskgrupp, blev det mer problematiskt för verksamheterna att bedriva sitt arbete. Det fanns också olika förutsättningar för de som arbetade. För Lena var det inte möjligt att stanna hemma och sköta sitt jobb från köksbordet, medan Lisa från en av kvinnojourerna kunde göra detta.

Så även om riktlinjerna var samma för de tre verksamheterna utvecklades olika, vill jag mena, *svårlösta problem*. Riktlinjerna, men också riskerna för smitta, kom helt enkelt att betraktas olika. Genom att på detta sätt definiera vilka *svårlösta problem* som uppkom inom verksamheterna finns det också möjlighet att närmare studera vilket *återstabiliserande arbete* som verksamheterna tog sig an för att fortsätta erbjuda hjälp, stöd och omvårdnad till dem som sökte sig till deras verksamheter.

Att upprätthålla det sociala arbetet

Genom att undersöka på vilka sätt civilsamhällesorganisationerna förhåll sig till det som här definieras som ett *svårlöst problem* tydliggörs samtidigt vad Gröndal och Holmberg menar är aktörers och verksamheters sätt att harmonisera olika, ofta motstridiga, *krav*, *intressen* och *risker* (Gröndal & Holmberg 2021). Under våren uppkom till följd av att viruset började spridas sådana krav, intressen och risker inom verksamheterna. Samtidigt kunde det många gånger finnas en motstridighet mellan de

krav som ställdes genom till exempel nya riktlinjer och de intressen som kvarstod. Så trots att delar av det sociala arbetet som tidigare hade erbjudits nu kunde upplevas som instabilt och oklart, pågick det ett arbete där verksamhetsföreträdarna försökte skapa en mer sammanhängande verksamhet där det sociala arbetet kunde fortsätta. I den här delen av artikeln ska jag lyfta fram några exempel för att synliggöra hur detta arbete att upprätthålla det sociala arbetet kunde se ut. Hur verksamhetsföreträdarna helt enkelt hanterade och förhandlade om motstridigheter som hade uppstått mellan till exempel behovet av hjälp, stöd och omvårdnad och svårigheterna att kunna ge detta (jfr Berg 1992; Granjou & Mauz 2012; Åkerman m.fl. 2020).

Vi ska börja med att gå tillbaka till Lena som i den första intervjun jag gjorde med henne tydliggjorde hur hon aktivt arbetade för att hitta lösningar för att kunna fortsätta bedriva det sociala arbetet trots riktlinjerna från Folkhälsomyndigheten och trots oro för smittspridning bland personal och bland besökare. Lena hade varit med om att stänga ner verksamhetens mötesplats och nu försöka hitta andra vägar i arbetet:

Så nu så delar vi ut frukostpaket mellan åtta till tio till de som är hemlösa eller lever på försörjningsstöd, och det delar vi ut gratis. Och mellan nio till halv tolv tar vi in en och en om de är friska och så får de duscha, då har de en halvtimme på sig så de får duscha. Och sen har vi matpaket till lunch som de får köpa då ju, för 15 kronor. Sen är det också att de får komma in och ringa myndigheter också, en och en. Samtal till socialförvaltningen eller kriminalvården eller sjukvård. Om de inte har några symptom. Och vi hjälper också till ... de som behöver hjälp att betala räkningar över nätet får komma in. Sen har vi handläggare från socialförvaltningen som brukar vara här en gång i veckan och träffa sina klienter. (Lena)

Genom anpassning kunde den mest basala hjälpen erbjudas, om än kraftigt reducerad. Vidare fanns det möjligheter för Lena att stödja individerna i deras kontakter med olika myndigheter. Samtidigt blev det tydligt för mig under intervjuerna med Lena att hon var pressad, att det helt enkelt var ansträngande att det fanns ett glapp mellan vad hon normalt kunde erbjuda och vad som nu var möjligt (jfr Åkerman m.fl. 2020; Tosone 2021). Hon var nu tvungen att förhandla om vilka delar av verksamheten som skulle fortsätta (jfr Granjou & Mauz 2012). Till viss del handlade det om att en verksamhet som hade anpassats till de risker som fanns med smittspridning inte kunde hjälpa lika många människor som tidigare. Nu tog man till exempel bara in en person i taget. Samtidigt vill jag argumentera för att Lenas ansträngningar under våren 2020 var *ett* sätt för en civilsamhällesverksamhet med små lokaler och knappa resurser att trots allt *hålla ihop* de mest centrala delarna av vad man erbjöd (jfr Law 2010). Kan detta ha varit anledningen till den frustration jag tyckte mig märka på

Lenas röst när hon förklarade varför det var så viktigt att fortsätta: ”Det som är viktigast är att de får mat i magen och man är hel och ren, man kan sköta sin hygien. För det hade ju varit fruktansvärt om vi hade stängt helt, ska jag säga dig.”

Under mitten av december intervjuade jag Malin, som arbetar som diakon i en större stad, vi hade hörts några gånger under 2020. Efter sommaren hade det varit möjligt att bedriva en viss typ av social verksamhet i relation till de riktlinjer som fanns, men när smittspridningen kraftigt ökade i de södra delarna av Sverige under den senare delen av 2020 krävdes kraftiga förändringar för att kunna fortsätta det sociala arbetet.

Diakonimottagning har varit öppen två gånger i veckan och vi har fortsatt *ända* tills det nu blev hårdare restriktioner i november, då bestämde vi att alltså göra om diakoniexpeditionen, inte ha den öppen så att man kunde komma med spontana besök utan endast ha bokade besök. Så man får helt enkelt ringa oss och så får vi göra bedömning om det går att ta via telefon eller om man behöver ses på plats, och då har vi försökt att försöka hålla det via telefon så mycket det går, eller via webb eller så. Många av dem vi möter har väl lite svårare för att få det här med webb att funka. Har man flera så har man fått hålla lite kortare samtal och försökt att ha – alltså ute går inte nu. Det är för kallt nästan. Ja, då får man hålla mycket kortare samtal. Och sen så kanske man får ha hjälp av nödmat, så har man ju haft ett samtal på telefon och så bestämmer man en tid och så blir det liksom överlämning av påse och så blir det 10 minuter, en kvart liksom, men utomhus då. Så har det ändrats. Vi har ju fått ställa om till en hårdare, om man säger tyvärr. Vi tar ju det på största allvar och ser hur vi kan bidra till att smittspridningen liksom inte ökar, men det är tufft. Det är jättetufft. Och vi har ju inte kunnat öppna nånting eller starta upp nånting utan vi har ju fått fortsätta helt enkelt som det är. Vi fortsätter att ringa via, alltså försöker att hålla dem levande, kontakterna, via telefon och ringer upp många som vi vet är ensamma och så. (Malin)

Liksom Lena tyckte Malin att det under vintern började bli mycket tufft att upprätthålla det sociala arbetet och att stödja de individer som sökte sig till diakonmottagningen. Även om det varit lite lättare direkt efter sommaren, kom ökad smittspridning och kallare vinterväder att göra det allt svårare att möta människor på det sätt som Malin önskade. I stället försökte hon, liksom de andra diakonerna jag intervjuade, hitta andra arbetsätt. Några av dessa lyfts fram i citatet, som att ta de flesta möten via telefon eller mötas utomhus under kortare perioder. Malin poängterar också att en del av det sociala arbetet nu kom att handla om att ringa upp och prata med de individer som av risk att bli smittade inte kunna komma till diakonmottagningen (jfr Hansson 2021).

På detta sätt synliggör både Malin och Lena det glapp som uppstod mellan å ena sidan vad deras verksamheter behövde göra för att, som Malin säger, "bidra till att smittspridningen liksom inte ökar", å andra sidan genomföra olika typer av förhandlingar om vilken hjälp, stöd och omvårdnad som var möjlig. Behovet av deras insatser hade inte minskat, men möjligheterna att bedriva socialt arbete hade beskrivits. Men det såg inte ut så här för alla civilsamhällesorganisationer under 2020. För Lisa, som arbetar på en av kvinnojourerna, minskade arbetsmängden redan under början av pandemin eftersom man fick färre arbetsuppgifter.

Så för vår del så innebär det ju ... vi har ganska hög arbetsbelastning i vanliga fall, alltså vi upplever liksom ... känner själva att vi ofta är ganska stressade och vi har mycket att göra och det är mycket förfrågningar och mycket utbildningar, men att jag nu känner "jaha, men vad ska jag göra nu då?" eller lite så, att det finns ju arbetsuppgifter såklart, men det är inte alls samma stressnivå, vilket ju är skönt men också lite ... ja, vi är väl alla lite duktiga flickor också eller såhär, som tycker om att högprestera. Jag vet inte vad jag ska göra om dagarna för att fylla min arbetstid liksom.
(Lisa)

Samtidigt erfor en del kvinnojourer att de fick motta färre samtal från kvinnor i behov av stöd och skydd (jfr Hansson & Petersson 2021). Här handlade det inte om att harmonisera motstridiga krav inom verksamheten (jfr Gröndal & Holmberg 2021), utan den verksamhet som man normalt bedrev var nu inte möjlig att bedriva. Kvinnojourerna slog också larm om att det fanns en risk för en skuggpandemi där våldet ökade på grund av att förövaren spenderade mer tid i hemmet och den våldsutsatta hade svårare att larma och söka sig till kvinnojourer för hjälp (UN Women 2020). Detta var också något som verksamhetsföreträdarna nämnde i intervjuerna (Hansson & Petersson 2021; Petersson & Hansson 2022). I intervjuerna kategoriserades detta som ett *svårlost problem* utan en omedelbar lösning.

I de olika verksamheterna uppstod *svårlosta problem* som satte verksamhetsföreträdarna på prov. Inte minst verkade det framtvunga en form av *återstabiliserande arbete* med fokus på att hitta andra former för att kunna fortsätta ge hjälp, stöd och omvårdnad till dem som vände sig till verksamheterna. I intervjuerna kom detta arbete att tydliggöras som att verksamhetsföreträdarna hanterade olika risker i verksamheten.

Att förlora kontakten

Att upprätthålla det sociala arbetet kom för civilsamhällesorganisationerna att bland annat handla om att hitta olika lösningar där glappet mellan riktlinjerna och riskerna för smitta kunde förhandlas på ett konstruktivt sätt i relation till det sociala arbete som behövde fortgå. Det var en form av *återstabiliserande arbete* där verksamhetsfö-

reträdarna arbetade för att undvika smittspridning, samtidigt som de försökte hitta möjligheter att fortsätta bedriva hjälp, stöd och omvårdnad. Parallellt som verksamhetsföreträdarna försökte förhandla om detta glapp i sin vardagliga arbetspraktik, så var man medveten om att riskerna ökade för att förlora kontakten med individer som tidigare hade varit en del av dem som sökte sig till verksamheterna eller nya individer som sökte stöd för att det uppstått problem på grund av pandemin. En central fråga att lyfta under intervjuerna kom därför att bli om det fanns någon grupp eller individ som verksamhetsföreträdaren var orolig för att förlora kontakten med. Tina, som arbetade på en av kvinnojourerna, berättade följande under våren 2020:

Du, det som jag kan säga spontant är ju att vi är ju jätterädda att det är fler som är mer isolerade och har ännu svårare att ta kontakt än vad man har normalt sett, för många som ringer eller söker hjälp gör ju det där man kan prata och då kan det vara på sitt arbete och får man inte gå hemifrån då har man kanske ingenstans någon möjlighet att ta kontakt, så att dem kan jag känna mig väldigt orolig för. (Tina)

Denna oro som Tina synliggör i citatet ska sättas i relation till vad Lisa, från den andra kvinnojouren, ovan poängterade om att arbetet under pandemin hade minskat. Det fanns redan under våren 2020 en påtaglig oro att kvinnojourerna missade de kvinnor och barn som var extra utsatta och som hade svårt att söka sig till kvinnojourerna för stöd och hjälp (jfr Hansson & Petersson 2021). Problemet var inte här att Tina och Lisa kunde anpassa sin verksamhet på det sätt som de tidigare exemplen synliggjort eftersom det inte nödvändigtvis fanns andra möjligheter än att invänta att kvinnorna skulle höra av sig.¹ Det gick att *artikulera* vilka problem som fanns (jfr Granjou & Mauz 2012), men det var alltför *komplexa anspråk* för att kunna lösas (jfr Fujimura 1987). Detta faktum skapade en stor oro och frustration bland de professionella som också kom fram i intervjuerna (jfr Tosone 2021), som till exempel när Tina poängterade att hon kände sig "väldigt orolig".

Också Josefin, som arbetar som diakon och som vi mötte i inledningen till artikeln, märkte i sin verksamhet att det fanns människor som man normalt sett hade regelbundet kontakt med, men som man efter några månader in i pandemin inte hade hört av. I den andra intervjun med henne, som genomfördes närmare sommaren, berättade hon om hur hon och hennes kollegor nu mer aktivt försökte söka upp de individer som inte hade varit i kontakt med kyrkan sedan pandemin startade. Detta var också något som återkom i intervjuer med de andra diakonerna och oftast rörde

---

1 En del kvinnojourer testade att öppna upp nya digitala lösningar som skulle göra det lättare att komma i kontakt med verksamheten. Det diskuterades också möjligheter att införa kodord som den utsatta skulle kunna använda för att slå larm i en extra utsatt situation.

det sig om äldre som under våren valt självisolering. Men det kunde också gälla andra grupper.

Josefin: Det har vi pratat om, att liksom "äh, nu får vi kolla upp den och den", och inte bara bland äldre, utan vi har ju också ... nu jobbar ju inte jag med detta, men min kollega jobbar med konfirmander och har inte de vanliga träffarna, utan de har det på nätet och de har också varit oroliga att "oj, nu har vi missat nån där som inte dök upp".

Intervjuare: Har man följt upp det då?

Josefin: Ja, det har vi, det blir ju så liksom. Och i och med att vi nu handlar regelbundet till flera stycken, så är det nån som inte har hört av sig när den brukar så "oj, vad hände där", och då ringer vi och kollar, och då har det ju varit nåt helt trivialt som har gjort att den inte har hört av sig, men det gör ju verkligen att man tänker liksom "vad har hänt?"

I intervjuerna har diakonerna lyft fram olika erfarenheter av oron över att förlora kontakten med människor. Bland annat poängterar en annan diakon att verksamheten saknade telefonnummer till en del av de äldre som brukade komma till kyrkan och att man därför inte kunde nå dessa. För Josefins del handlar det om liknande förhållningssätt, att ringa upp dem som man inte har haft kontakt med och som inte själv hade hört av sig. På detta sätt skiljer sig Josefins möjligheter från Tinas ovan, nämligen att Josefin aktivt kunde arbeta för att det sociala arbetet blev, vad jag vill benämna, *sammanhängande*, när hon på olika sätt eftersöker de individer som hon upplevde som saknade i verksamheten (jfr Gröndal & Holmberg 2021). En sådan uppsökande verksamhet var inte möjlig för Tinas del, hon behövde i stället invänta en kontakt, vilket också riskerade att göra det sociala arbetet mer osammanhängande.

När samma fråga ställdes till Lena fick jag ett annat svar. Här handlade det inte om att man hade förlorat kontakten med de individer som söker sig till verksamheten, utan snarare fanns det en oro att verksamheten inte kunde erbjuda det skydd den normalt gjorde i form av värme, hygien och mat.

De har ångest, alltså får ångest när de tänker på det. "Om jag blir sjuk, ska jag ligga i en busskur?" Så att ... det är hårt. Men som de säger: "Det är tur att värmen börjar komma nu i alla fall", säger de, "bara jag får hålla mig frisk" och ... det är lättare också att drifta sig runt för dem och sova ute ju när det är varmt. (Lena)

För Lenas del handlar det snarare om en kritik mot att samhället inte kan ge förutsättningar för att en hemlös individ ska kunna vara sjuk och samtidigt omhändertagen i ett rum med tillgång till mat och värme. Detta ska också förstås som att individen

riskerar att förloras, men det är en risk som på ett sätt ligger utanför Lenas kontroll. Samtidigt som hon kände en stark oro för de personer som besökte hennes verksamhet, var det ingen förändring i denna verksamhet som skulle kunna möjliggöra de önskemål hon efterfrågar i citatet.

Genom att närmare studera hur de tre olika verksamheterna förhöll sig till och hanterade riskerna att förlora kontakten med enskilda individer, finns det också en möjlighet att undersöka hur verksamhetsföreträdarna ansträngde sig för att det sociala arbetet kunde *artikulera* vilka sociala problem som fanns och behövde lösas (jfr Granjou & Mauz 2012). På detta sätt hanterade verksamhetsföreträdarna också *kraven, intressena och riskerna* på väldigt olika sätt för att kunna konstruera dem som *sammanhängande* sociala problem som på ett eller annat sätt skulle lösas inom verksamheten (jfr Gröndal & Holmberg 2021). Men dessa individer som såg ut att försvinna från verksamhetens radar vittnar också om det stora behovet av ett *återstabiliserande arbete* inom civilsamhällesverksamheterna.

Avslutning: det återstabiliserande arbetet

Det första året med covid-19-pandemin skapade på många sätt problem för hur verksamhetsföreträdarna inom de tre civilsamhällesorganisationerna skulle harmonisera en mängd nya krav, intressen och risker. I denna artikel har verksamhetsföreträdarnas förhållningssätt till dessa problem studerats som en form av ett *återstabiliserande arbete*, där de försökte skapa en harmonisering mellan å ena sidan de riktlinjer och risker som pandemin skapade, å andra sidan det fortsatta sociala behovet av hjälp, stöd och omvårdnad som fanns kvar. Detta är en analys som intresserar sig för hur vi teoretiskt kan förstå hur det sociala arbetet kan fortgå inom verksamheterna under en nödsituation eller katastrof.

Men risk ska inte enbart förstås som kopplat till viruset, utan det finns också en risk i att det sociala arbetet uteblir och att enskilda människor i sårbara situationer far mycket illa. Så samtidigt som covid-19-pandemin kan betraktas som ett *svårlöst problem* inom de tre civilsamhällesorganisationerna, kan beskrivningarna utveckla termen *återstabiliserande arbete* för att teoretiskt synliggöra hur det sociala arbetet omformades under pandemin *för att hålla ihop det som måste hållas ihop* – även om de riktlinjer som verksamheterna var tvungna att förhålla sig till såg ut att separera detta arbete. Så samtidigt som riktlinjerna riskerade att destabilisera verksamheterna återfanns ett *återstabiliserande arbete* som på olika sätt stabiliserade det sociala arbetet. Analysen pekar också på att det finns olikheter mellan diakonverksamheter, kvinnojourer och verksamheter som stödjer hemlösa i hur detta *återstabiliserande arbete* kan ta form och hur verksamhetsföreträdarna återberättar vad de gjort. Detta är en central olikhet eftersom den kan synliggöra hur en kris som en pandemi skapar kan få

olika utfall i olika verksamheter i relation till hur det sociala arbetet är utformat från början.

Med ett STS-perspektiv kan verksamheternas agerande dekonstrueras och ett teoretiskt perspektiv kan anläggas på hur de trots yttre utmaningar håller ihop. Samtidigt kan man fråga sig hur mycket påfrestning civilsamhället klarar av. I mina intervjuer är det tydligt att verksamhetsföreträdarnas agerande och hårda arbete kom med en kostnad i form av stor oro för de individer man vänder sig till (jfr Tosone 2021). En större förståelse för det *återstabiliserande arbetet* skulle i framtiden kunna öka civilsamhällets beredskap för nödsituationer eller katastrofer i samhället.

Referenser

- Afomachukwu, O. & Peter, W (reviewing editor) (2021) Role of the social worker in the outbreak of pandemics (A case of COVID-19). *Cogent Psychology*, 8(1). doi: 10.1080/23311908.2021.1939537
- Amnå, E. (2005) Scenöppning, scenvridning, scenförändring. En introduktion. I: E. Amnå (red.) *Civilsamhället. Några forskningsfrågor*. Stockholm: Riksbankens jubileumsfond i samarbete med Gidlund.
- Arvidson, M., Linde, S. & Scaramuzzino, R. (2021) Anpassning eller autonomi. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 27(2): 113–136. doi: 10.3384/SVT.2020.27.2.3518
- Arvidsson, P. (2019) *Från policy till praktik. En studie om organisering inom LSS-området*. Malmö: Institutionen för socialt arbete, Malmö universitet.
- Berg, M. (1992) The construction of medical disposals. Medical sociology and medical problem solving in clinical practice. *Sociology of Health & Illness*, 14(2): 151–180. doi: 10.1111/j.1467-9566.1992.tb00119.x
- Brown, N. (2019) *Immunitary life. A biopolitics of immunity*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Casper, M.J. & Berg, M. (1995) Constructivist perspectives on medical work. Medical practices and science and technology studies. Introduction. *Science, Technology, & Human Values*, 20(4): 395–407. doi: 10.1177/016224399502000401
- Chandler, C.I.R., Hutchinson, E. & Hutchison, C. (2016) *Addressing antimicrobial resistance through social theory. An anthropologically oriented report*. London: School of Hygiene & Tropical Medicine.
- Cozza, M. (2021) *Key concepts in science and technology studies*. Lund: Studentlitteratur.
- Cuadra, C. (2017) Kunskapsunderlag för socialtjänstens delaktighet i kommunala risk- och sårbarhetsanalyser (Sorsa). *Research Report in Social Work 2017:2*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Cuadra, C. (2018) En scenariobaserad analys av ett IT-avbrott i socialtjänsten. Anpassningar och social redundans. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (3–4): 287–307.
- Fujimura, J.H. (1987) Constructing "do-able" problems in cancer research. Articulating alignment. *Social Studies of Science*, 17(2): 257–293. doi: 10.1177/030631287017002003287017002003
- Funtowicz, S.O. & Ravetz, J.R. (1993) Science for the post-normal age. *Futures*, 25(7), 739–755. doi: 10.1016/0016-3287(93)90022-L
- Garrett, P.M. (2021) *Dissenting social work. Critical theory, resistance and pandemic*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Granjou, C. & Mauz, I. (2012) Expert activities as part of research work. The example of biodiversity studies. *Science & Technology Studies*, 25(2): 5–22. doi: 10.23987/sts.55273
- Gröndal, H. & Holmberg, T. (2021) Alignment work. Medical practice in managing antimicrobial resistance. *Science as Culture*, 30(1): 140–160. doi: 10.1080/09505431.2020.1780578
- Hansson, J-H. (2003) Om en kunskapsbaserad socialtjänst. *Nordisk socialt arbeid*, 04(23): 194–200.
- Hansson, K. (2021) "Inställt tillsvidare". Diakonernas arbete att hitta nya vägar ut under covid-19-pandemin. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1): 91–99.
- Hansson, K., Lenander, C. & Loodin, H. (2021) Introduktion. Bakterier och virus i en ny tid. I: K. Hansson, C. Lenander & H. Loodin (red.) *Att leva med bakterier. Möjligheter till ett levbart immunitärt liv*. Lund: Pufendorfinstitutet, Lunds universitet.
- Hansson, K. & Petersson, C. (2021) Den sårbara gemenskapen. Kvinnojourer under covid-19-pandemin. *Sociologisk forskning*, 58(1–2): 33–51. doi: 10.37062/sf.58.22106

- Horst, W.J.R. & Webber, M. (1973) Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2): 155–169.
- Jacobsson, K. (2018) Introduktion. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 24(3–4): 173–175. doi: 10.3384/SVT.2017.24.3-4.2391
- Karasti, H., Millerand, F., Hine, C.M. & Bowker, G.C. (2016) Knowledge infrastructures. Part I. *Science & Technology Studies*, 29(1): 2–12. doi: 10.23987/sts.55406
- Law, J. (2010) Care and killing. Tensions in veterinary practice. I: A. Mol, I. Moser & J. Pols (red.) *Care in practice. On tinkering in clinics, homes and farms*. Bielefeld: Transcript.
- López-Carresi, A. (red.) (2014) *Disaster management. International lessons in risk reduction, response and recovery*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Martin, E. (1990) Toward an anthropology of immunology. The body as nation state. *Medical Anthropology Quarterly*, 4(4): 410–426. doi: 10.1525/maq.1990.4.4.02a00030
- Petersson, C.C. & Hansson, K. (2022) Social work responses to domestic violence during the COVID-19 pandemic. Experiences and perspectives of professionals at women's shelters in Sweden. *Clin Soc Work J*. doi: 10.1007/s10615-022-00833-3
- Rapeli, M., Cuadra, C. Björngren, Dahlberg, R., Eydal, G., Hvinden, B., Omarsdottier, I. & Salonen, T. (2017) Local social services in disaster management. Is there a Nordic model? *International Journal of Disaster Risk Reduction*, v. 27, s. 618–624.
- Rittel, H. & Webber, M. (1973) Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2): 155–169.
- Si, M.Y., Su, X.Y., Jiang, Y., Wen-Jun Wang, W., Xiao-Fen, G., Li, M., Jing, L., Shao-Kai, Z., Ze-Fang, R., Ran, R., Yuan-Li, L. & You-Lin, Q. (2020) Psychological impact of COVID-19 on medical care workers in China. *Infectious Disease of Poverty*, 9(113). doi: 10.1186/s40249-020-00724-0
- Tosone, C. (red.) (2021) *Shared trauma, shared resilience during a pandemic. Social work in the time of COVID-19*. Cham: Springer.
- Turner, D. (red.) (2021) *Social work and Covid-19. Lessons for education and practice*. St. Albans: Critical Publishing.
- Vindrola-Padros, C. & Vindrola-Padros, B. (2018) Quick and dirty? A systematic review of the use of rapid ethnographies in healthcare organisation and delivery, *BMJ Quality & Safety*, 27(4): 321–330. doi: 10.1136/bmjqs-2017-007226
- UN Women (2020) COVID-19 and ending violence against women and girls. [<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls>]. Hämtat 2022-03-08].
- Westlund, H. (2005) Socialt kapital och tillväxt i kunskapsekonomin. Ett regionalpolitiskt perspektiv på civilsamhället. I: E. Amnå (red.) *Civilsamhället. Några forskningsfrågor*. Stockholm: Riksbankens jubileumsfond i samarbete med Gidlund.
- Åkerman, M., Taipale, J., Saikkonen, S., Kantola, I. & Bergroth, H. (2020) Expertise and its tensions. *Science & Technology Studies*, 33(2), 2–9. doi: 10.23987/sts.91391